

ΑΠΟ ΤΑ ΑΔΥΤΑ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΕΝΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ: ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ Ν. 3500/2006 ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΗΣ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΑΛΤΙΚΗΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΗΣ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΒΙΑΣ

Νικολέτα Μπεχλιβάνη*

Περίληψη

Η πρόσφατη θέσπιση του νόμου για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας δημιουργεί αισιοδοξία όχι τόσο για την παρεχόμενη προστασία των θυμάτων από τις επιμέρους ρυθμίσεις του, όσο για την καλλιέργεια μιας καινούριας αντίληψης που αναφέρεται στην αποδοκιμασία και στη μηδενική ανοχή απέναντι στα κρούσματα κακοποίησης στο χώρο της οικογένειας. Η ενδοοικογενειακή βία παύει να θεωρείται ιδιωτική υπόθεση αλλά ανάγεται σε κοινωνικό πρόβλημα για την αντιμετώπιση του οποίου εκτός από την επιβολή κυρώσεων επιστρατεύονται θεσμοί συνδιαλλαγής και κοινωνικής αρωγής των πρωταγωνιστών. Από τις καινοφανείς διατάξεις του νέου νόμου, αναφέρονται η αναγνώριση της θυματοποίησης των παιδιών ακόμη και αν δεν είναι οι άμεσοι αποδέκτες της βίαιης συμπεριφοράς, η ρητή απαγόρευση ως μέσο σωφρονισμού της σωματικής τιμωρίας των παιδιών, η καταβολή χρηματικής ικανοποίησης στα θύματα, η αναγωγή του βιασμού μέσα στο γάμο σε αξιόποινη πράξη, η αυτεπάγγελτη δίωξη των πλημμελημάτων, η ποινική διαμεσολάβηση.

Εισαγωγή

Το πρόβλημα της ενδοοικογενειακής βίας το οποίο στο πέρασμα των χρόνων αποτυπώθηκε στη μυθολογία, στην ιστορία, στη λογοτεχνία και γενικότερα στην τέχνη και στις προφορικές μαρτυρίες των γεροντότερων¹, εξακολουθεί να είναι επίκαιρο και να αντανakλάται σε συμπεριφορές που οικοδομούνται στα ρήγματα των οικογενειακών σχέσεων, ενώ αντίστοιχα περιστατικά φιλοξενούνται όχι σπάνια στα τηλεοπτικά δελτία ειδήσεων και τον Τύπο. Το φαινόμενο της εν-

* Δικηγόρος-Εκπαιδευτικός, Διδάκτωρ Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

1. Η ελληνική μυθολογία αρχίζει με τον Ουρανό που έριχνε τα παιδιά του στα Τάρταρα μέχρι που ένας γιος του, ο Κρόνος, τον εκθρόνισε αφού τον ευνούχισε. Ο Κρόνος, για να μην έχει την ίδια τύχη με τον γεννήτορά του, καταβρόχθιζε τα παιδιά του με εξαίρεση τον Δία που κατάφερε να σωθεί και να γκρεμίσει τον πατέρα του στα έγκατα της γης αλυσοδεμώντάς τον. Τα “Θυέστεια δειπνά” αναφέρονται στην αδερφική εκδικητικότητα του Ατρέα εναντίον του Θυέστη που για να τον τιμωρήσει δεν περιορίστηκε να σφάζει τα ανίψια του αλλά κάλεσε τον Θυέστη σε δείπνο προσφέροντάς του τις σάρκες των παιδιών του.

δοοικογενειακής κακοποίησης συνδέεται άμεσα με τη δύναμη και την εξουσία που υπάρχει ανάμεσα στα φύλα, δηλαδή με τη δύναμη και την εξουσία του θύτη απέναντι στο θύμα και γι' αυτό ασκείται κυρίως από τον άνδρα σε βάρος της γυναίκας και των παιδιών με βαρύτερη μορφή αυτή της αιμομιξίας, αλλά και από τη γυναίκα εις βάρος των παιδιών. Επιπρόσθετα, η ενδοοικογενειακή κακοποίηση σε όλες της τις μορφές αποτελεί, εις βάρος συγκεκριμένων πληθυσμιακών ομάδων, κατάφωρη παραβίαση θεμελιωδών αρχών του διεθνούς και εθνικού δικαίου όπως αυτών της προστασίας της ανθρώπινης αξίας, της σωματικής ακεραιότητας και της προσωπικότητας, της ισότητας, της προστασίας και της ειδικής μέριμνας για την παιδική ηλικία και την οικογένεια κ.α.

Η αναγκαιότητα της προστασίας των δικαιωμάτων αυτών σηματοδότησε σε επίπεδο επιστημονικής έρευνας την εκδήλωση ενδιαφέροντος των κοινωνικών επιστημών για σχετικά θέματα. Ακόμη, σε πολιτικό επίπεδο παρατηρήθηκε ανάληψη δραστηριοτήτων από τους διεθνείς οργανισμούς και τις εκάστοτε πολιτικές εξουσίες που κλήθηκαν να δώσουν λύσεις για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας. Η χώρα μας μέχρι πρόσφατα², δεν ακολούθησε τη διεθνή³ –σχετική με την ενδοοικογενειακή κακοποίηση – κινητικότητα⁴ αν και παρόμοια περιστατικά έβλεπαν το φως της δημοσιότητας και απασχολούσαν τόσο το σύστημα απονομής δικαιοσύνης όσο και τις κοινωνικές υπηρεσίες.

Η αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας μέσα από την εθνική νομοθεσία

Κρίνεται σκόπιμη η αναφορά στο ισχύον –μέχρι την εφαρμογή του νέου νόμου- νομικό πλαίσιο προκειμένου να καταδειχτούν οι αλλαγές που τυχόν επέρχονται με το ν. 3500/2006 αφού ο

2. Βλ. ενδεικτικά, Αρτινοπούλου Β. – Φαρσεδάκη Ι., (2003) για την πρώτη πανελλαδική επιδημιολογική έρευνα που όμως αφορά την άσκηση κακοποίησης μόνο εις βάρος των γυναικών, Μπεχλιβάνη Ν., (2002) για έρευνα τοπικής εμβέλειας με θύτη και θύμα κάθε μέλος της οικογένειας, Γενική Γραμματεία Ισότητας, (2002) για τοπικής εμβέλειας (περιοχές Αθηνών – Πειραιά) έρευνα σχετικά με το προφίλ των γυναικών που υφίστανται ενδοοικογενειακή κακοποίηση.
3. Το υπερνομοθετικό πλαίσιο της ρύθμισης των συζυγικών σχέσεων και των σχέσεων γονέων – τέκνων συνθέτουν διάταξεις διεθνών συνθηκών (συμβάσεις κυρίως των Ηνωμένων Εθνών και του Συμβουλίου της Ευρώπης) που κατοχυρώνουν την ισότητα των φύλων, την απαγόρευση κάθε διάκρισης, τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα σεβασμού και προστασίας της οικογένειας, της μητρότητας και των ανηλίκων. Ενδεικτικά αναφέρονται, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, η Σύμβαση για την εξάλειψη των διακρίσεων εις βάρος των γυναικών (CEDAW), η Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού, οι Συστάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης R (79) 17 σχετικά με την κακομεταχείριση των παιδιών ή R (85) 4 σχετικά με τη βία στην οικογένεια κ.λ.π. Βλ. για σχετικό διεθνές νομικό πλαίσιο το οποίο δεσμεύει την ελληνική έννομη τάξη, Γεωργιάδης Α. – Σταθόπουλος Μ., (1991), Πιτσελά Α., (2001), Μπεχλιβάνη Ν., (2004).
4. Βλ. χαρακτηριστικά την Εθνική Έκθεση της Γενικής Γραμματείας Ισότητας για τη βία ενάντια στις γυναίκες στην Ελλάδα, που παρουσιάστηκε στο 4ο Παγκόσμιο συνέδριο του ΟΗΕ (Πεκίνο 1995) σύμφωνα με την οποία, δεν είχε διεξαχθεί στην Ελλάδα καμία επιστημονική έρευνα με συστηματικό τρόπο για καμία μορφή βίας κατά των γυναικών λαμβανομένης υπόψη της έλλειψης συντονισμού και συνεργασίας μεταξύ των Φορέων. Ακόμη, Έκθεση Επιτροπής του ΟΗΕ για την εξάλειψη των διακρίσεων εις βάρος των γυναικών η οποία αξιολογώντας το 2002 την πρόοδο της χώρας μας στον τομέα αυτό, συνέστησε την ταχεία υιοθέτηση νομοθεσίας για την ενδοοικογενειακή βία ενώ περίπου ίδιες ήταν και οι συστάσεις από την Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ το 2005. Για τη θεωρητική και εμπειρική έρευνα στην Ελλάδα, βλ. Σπινέλλη Κ. – Τρωιάνου Α., (1992), Αρτινοπούλου Β., (1995), Αρτινοπούλου Β. – Μαγγανάς Α., (1996), Αρτινοπούλου Β. – Φαρσεδάκης Ι., (2003).

Νόμος παραμένει ο θεματοφύλακας της παιδικής ηλικίας και της προστασίας της οικογένειας. Η άσκηση κακοποίησης στα πλαίσια της οικογένειας παραβιάζει τις Αρχές που πρεσβεύουν συνταγματικές διατάξεις και αποτελούν κατευθυντήριες γραμμές για τον κοινό νομοθέτη, όπως ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου, η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, η απαγόρευση των βασανιστηρίων καθώς και κάθε προσβολής της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.⁵

Η ποινική νομοθεσία δεν αξιοποιήθηκε ως προς την ιδεολογική-παιδαγωγική λειτουργία της αφού στο χώρο των οικογενειακών σχέσεων δεν έχει γίνει αντίστοιχος εκσυγχρονισμός με αυτόν που συντελέστηκε μετά το 1983 στο οικογενειακό δίκαιο. Έτσι, οι αρχές της ισονομίας, της συντροφικότητας και η παιδοκεντρική αντίληψη που ήδη κυριαρχούν στις διατάξεις του οικογενειακού δικαίου, δεν χαρακτηρίζουν αντίστοιχα τις οικογενειακές σχέσεις όταν οι τελευταίες αντιμετωπίζονται από διατάξεις του ποινικού δικαίου όπου φαίνεται να συντηρείται ένα πλέγμα εξάρτησης παιδιών-γονέων και να κατοχυρώνονται ιδεολογικά η εξουσία πάνω στο παιδί και η υποτέλεια της συζύγου. Ο ποινικός κώδικας αντιμετωπίζει τη βία στις οικογενειακές σχέσεις όχι με ειδικές διατάξεις αλλά με διατάξεις που αναφέρονται ως επί το πλείστον στην τέλεση αδικημάτων ανεξάρτητα από το αν τελούνται ή όχι στα πλαίσια της οικογένειας, ανεξάρτητα από τη σχέση που συνδέει το θύτη με το θύμα. Εκτός ελάχιστων εξαιρέσεων, η εγκληματική συμπεριφορά στα πλαίσια της οικογένειας δεν αντιστοιχεί ούτε σε ιδιώνυμα αδικήματα ούτε σε προνομιούχες μορφές των κοινών αδικημάτων κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας κ.λ.π. Η ενιαία όμως αυτή αντιμετώπιση αποβαίνει εις βάρος της προστασίας των οικογενειακών σχέσεων αφού είναι τελείως διαφορετική η σημειολογία της ίδιας βίαιης ενέργειας που εκδηλώνεται σε διαφορετικούς χώρους, π.χ σε αθλητικό χώρο μεταξύ φιλάθλων και στον οικογενειακό χώρο μεταξύ των συζύγων. Η ιδιαιτερότητα της ως άνω εγκληματικής συμπεριφοράς που πιθανόν υπαγορεύει διαφορετική αντιμετώπιση, συνίσταται και στα εξής: Υπάρχουν μέλη της οικογένειας όπως τα παιδιά ή τα υπερήλικα μέλη, που είναι λόγω της κατάστασής τους ή της ηλικίας τους (εξάρτηση από τους γονείς, ανάγκη για παροχή ιδιαίτερων φροντίδων κ.λ.π), περισσότερο ευάλωτα ή ευπρόσβλητα στην εκδήλωση εγκληματικής συμπεριφοράς. Ακόμη, οι συνέπειες των αξιόποινων πράξεων ενάντια στα μέλη της οικογένειας είναι ιδιαίτερα βλαπτικές: Οι σωματικές βλάβες μπορεί να θεραπεύονται δυσκολότερα ή να αποκλείουν την επάνοδο στην προηγούμενη κατάσταση υγείας -αρκεί να αναλογιστεί κανείς ότι ένα απλό κύτταμα που μπορεί να μην έχει ιδιαίτερα αρνητικές συνέπειες για έναν ενήλικα, μπορεί να επιφέρει ακόμη και τον θάνατο ενός ηλικιωμένου ατόμου ή ενός βρέφους. Εκείνες όμως που δύσκολα θα χαρακτηρίζονταν ως ιάσιμες είναι οι ψυχικές συνέπειες της εγκληματικής συμπεριφοράς στα πλαίσια της οικογένειας, πολύ περισσότερο όταν η ως άνω συμπεριφορά "υποθηκεύει" την ψυχοσωματική ανάπτυξη των παιδιών. Πολλά από τα αδικήματα που τελούνται εις βάρος των μελών της ίδιας οικογένειας και για τα οποία αδικήματα εφαρμόζονται οι κοινές διατάξεις του ποινικού νόμου, δεν διώκονται αυτεπάγγελα (π.χ απλή σωματική βλάβη, εξύβριση, απειλή κ.λ.π) με αποτέλεσμα σε κάποιες από τις περιπτώσεις αυτές, να πρέπει να υποβάλλει έγκληση ο δράστης όταν το θύμα που είναι ανήλικο άτομο βρίσκεται υπό την επιμέλειά του ή ο δράστης να είναι το άτομο από το οποίο είναι εξαρτημένο το θύμα (π.χ ηλικιωμένος) οπότε και για ευνόητους λόγους δεν θα τον καταγγείλει. Η μη τιμώρηση του βιασμού στα πλαίσια του γάμου υπό τη μορφή του εξαναγκασμού σε συνουσία και μετά την αναθεώρηση του 1984, υποδηλώνει τη μη αναγνώριση της προσβολής που υφίσταται

5. Βλ. άρθρα 2&1, 4&2, 5&1,2α, 7&2, 9&1β, 21&1,3 Συντάγματος.

η σύζυγος στην προσωπική της ελευθερία υπό την ειδικότερη μορφή σχετικά με τη γενετήσια δραστηριότητα. Έτσι, η βαρύτατη προσβολή κατά της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, οι ισόβιες ψυχολογικές συνέπειες για το θύμα, τα αθεράπευτα ψυχικά τραύματα, θεωρήθηκαν ότι έπρεπε να αναγνωρισθούν στη σύζυγο και να την προστατέψουν αντίστοιχα μόνο για την περίπτωση του εξαναγκασμού σε ασελή πράξη. Ο εξαναγκασμός της συζύγου από τον σύζυγο για ερωτική συνένωση θεωρήθηκε αφενός εσωτερικό θέμα των συζύγων αφετέρου ενάσκηση νομίμου δικαιώματος.⁶ Αλλά και στον τομέα της παιδικής προστασίας, το Ποινικό Δίκαιο θα μπορούσε να χαρακτηριστεί αναχρονιστικό: τα έννομα αγαθά “παιδί” ή “ανηλικότητα” δεν προστατεύονται αυτοτελώς ως αξία αλλά μόνο στα πλαίσια άλλων αξιών. Η διάταξη του άρθρου 312ΠΚ που θεωρείται προστατευτική για το παιδί σύμφωνα με την οποία η κακομεταχείριση των παιδιών τιμωρείται ως ιδιαίτερη περίπτωση εγκλήματος σωματικής βλάβης, θέτει τόσο αυστηρές προϋποθέσεις και δύσκολα αποδείξιμες για την εφαρμογή της, ώστε πέρα από την αναχρονιστικότητά της, δημιουργεί σοβαρό προβληματισμό για το αν αποθαρρύνει ή αντίθετα ενθαρρύνει η εν λόγω διάταξη κάποιες μορφές κακοποίησης του παιδιού μέσα στην οικογένεια: η κακοποίηση που δεν είναι το αποτέλεσμα κακόβουλης παραμέλησης των υποχρεώσεων του γονέα απέναντι στο παιδί ή που δεν ανταποκρίνεται στο χαρακτηρισμό της συνεχούς σκληρής συμπεριφοράς μπορεί και να μη στοιχειοθετεί εγκληματική πράξη εφόσον συνιστά τιμωρία σε “λογικά πλαίσια” και ασκείται κατά την άσκηση του δικαιώματος σωφρονισμού των παιδιών από τους γονείς τους.⁷ Επιπλέον, η αντιμετώπιση της εγκληματικής συμπεριφοράς στα πλαίσια της οικογένειας φαίνεται να αφορά περισσότερο την κινητοποίηση των μηχανισμών ποινικής καταστολής και εκφοράς δικανικής κρίσης και λιγότερο την αναζήτηση δυνατοτήτων αλληλοσυμπλήρωσης απονομής δικαιοσύνης και προνοιακών παρεμβάσεων γεγονός το οποίο καθιστά ανεπαρκή την προστασία των θυμάτων αλλά και ολόκληρης της οικογένειας.

Αντίθετα με τις διατάξεις του ποινικού δικαίου, στο χώρο του αστικού και ειδικότερα του οικογενειακού δικαίου υπάρχουν διατάξεις στις οποίες μπορεί να στηριχτεί ο εφαρμοστής του δικαίου ώστε να παρέχει την απαιτούμενη προστασία σε περιπτώσεις ενδοοικογενειακής κακοποίησης. Έτσι εκτός από την ευρύτατη προστασία που καθιερώνεται με τη γενική διάταξη του άρθρου 57 του Αστικού Κώδικα και αναφέρεται στην προσβολή της προσωπικότητας – σε κάθε της έκφανση- οποιουδήποτε προσώπου από οποιονδήποτε τρίτο, ολόκληρο το οικογενειακό δίκαιο διαπνέεται από τις αρχές της ισότητας, της αμοιβαιότητας, της συντροφικότητας, της προστασίας των συμφερόντων των παιδιών, του αμοιβαίου σεβασμού και αγάπης. Κατά συνέπεια, στο χώρο του αστικού δικαίου ο νέος νόμος για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας, λίγα μπορούσε να προσφέρει ακόμη και σε ιδεολογικό επίπεδο αφού τα δικαιώματα τα οποία θεσπίζει υπήρχαν ανέκαθεν, πλην όμως, όσον αφορά ιδίως τη συζυγική κακοποίηση επιδεικνυόταν ιδιαίτερα ανεκτική στάση από τη νομολογία. Απομένει να φανεί αν μέσα από την επαναδιατύπωση του ίδιου περιεχομένου, θα γίνει αξιοποίηση των σχετικών διατάξεων του νέου νόμου που λογικά θα έπρεπε να είναι περιττές.

6. Βλ. αιτιολόγηση της μη αναγωγής του βιασμού μέσα στο γάμο σε εγκληματική πράξη, Ανδριανάκης Ε. (1975), «Τελεί έγκλημα ο σύζυγος εξαναγκάζων δια βίας ή απειλής την σύζυγον αυτού εις συνουσίαν;» *Ελληνική Δικαιοσύνη* 16, σελ. 395.

7. Βλ. Μανωλεδάκης Ι. (1984), Σπινέλλη Κ. – Τρωιάνου Α. (1992) σελ. 239 όπου προτείνεται η ρητή πρόβλεψη της μη άρσης του άδικου χαρακτήρα των απλών σωματικών βλαβών που προκαλούν οι γονείς για το σωφρονισμό των παιδιών τους.

Τέλος, σε επίπεδο προνοιακής πολιτικής, νομοθετήματα όπως ο ν. 2082/1992 και τα εκτελεστικά του διατάγματα (π.δ 337/1993, 348/1993) καθώς και ο ν. 2447/1996, αναδιοργάνωσαν και καθιέρωσαν θεσμούς κοινωνικής πολιτικής (και) για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής κακοποίησης και την προστασία των μελών – αποδεκτών της ως άνω συμπεριφοράς (υιοθεσία, αναδοχή κ.λ.π).

Η συμβολή του Ν. 3500/2006 στην αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας

Σ' αυτό το ιδεολογικό, πολιτικό, κοινωνικό και προνοιακό πλαίσιο ψηφίστηκε πρόσφατα ο ν. 3500/2006: «Για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και άλλες διατάξεις»⁸ ο οποίος αποτελεί το πρώτο ελληνικό νομοθέτημα που αναφέρεται αυτοτελώς στο φαινόμενο της ενδοοικογενειακής κακοποίησης και υποδηλώνει τη *πρόθεση του νομοθέτη να αποτρέψει φαινόμενα μετατροπής της οικογένειας σε τόπο ατιμώρητης καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων*⁹. Υπογραμμίζεται ότι οι διατάξεις του νόμου πρωτίστως αντιμετωπίζουν την κακοποίηση εναντίον των γυναικών¹⁰, αλλά τείνουν να παρέχουν προστασία και σε ένα ευρύτερο κύκλο εμπλεκόμενων προσώπων όπως τα παιδιά ή οι υπερήλικες υλοποιώντας παράλληλα τη συνταγματική υποχρέωση της Πολιτείας για παροχή αυξημένης προστασίας στην οικογένεια (άρθρο 21 Συντάγματος) και φιλοδοξώντας να αντιστοιχήσουν την εθνική νομοθεσία με αυτήν των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο ως άνω νόμος περιέχει διατάξεις αστικού δικαίου (άρθρ. 3 κ.ε. ν. 3500/2006), διατάξεις ποινικού δικαίου (άρθρ. 6 κ.ε., 24 ν. 3500/2006), διατάξεις προνοιακής πολιτικής (άρθρ. 21, 22 ν.3500/2006) ενώ εισάγει τον καινοφανή για τα ελληνικά δεδομένα¹¹ θεσμό της ποινικής διαμεσολάβησης (άρθρ. 11 κ.ε. ν. 3500/2006) σε μία προσπάθεια να υιοθετηθούν διαδικασίες *συμφιλίωσης* και *καταλλαγής* μεταξύ δράστη και θύματος, διαδικασίες που αν και δεν ήταν άγνωστες στη μακραίωνη πορεία του δικαίου μας πολιτισμού ήταν εν τούτοις παραγκωνισμένες από το προϊσχύον σύστημα ποινικής δικονομίας. Ακόμη, στον πρόσφατο νόμο, υπογραμμίζεται με έμφαση η υποχρέωση των εκπαιδευτικών να ανακοινώνουν και κατά συνέπεια να κινούν το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης για οποιαδήποτε περίπτωση θυματοποίησης μαθητών τους στα πλαίσια του οικογενειακού περιβάλλοντος.

Εκ προοιμίου σημειώνεται ότι, παρά τις επιμέρους ατέλειες που είναι σημαντικό να επισημανθούν στον πρόσφατα ψηφισθέντα νόμο, δεν πρέπει να υποβαθμίζεται η συμβολή της ιδεολογικής λειτουργίας του και γενικότερα του δικαίου αφού δε μπορεί να παραγνωριστεί ότι η νο-

8. Δημοσιεύτηκε στις 24.10.2006, ΦΕΚ 232/24.10.2006 και η ισχύς του αρχίζει τρεις μήνες μετά τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως (άρθρ. 28 ν. 3500/2006).

9. Βλ. εισαγωγή, παρ.2 αιτιολογικής έκθεσης από 1.6.2006 στο σχέδιο νόμου «Για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας».

10. Βλ. Πόρισμα Ομάδας Εργασίας ΥΠΕΣΔΔΑ (2005), σύμφωνα με το οποίο η ενδοοικογενειακή κακοποίηση έχει προσλάβει και στην Ελλάδα ανησυχητικές διαστάσεις με θύματα κυρίως γυναίκες οι οποίες αποτελούν το 80-90% των θυμάτων κακοποίησης αλλά και παιδιά. Εκτενή αναφορά για διενεργηθείσες έρευνες σε παγκόσμιο επίπεδο για την κακοποίηση εις βάρος των γυναικών, τα ποσοτικά και ποιοτικά χαρακτηριστικά αυτής (κακοποίησης), Αρτινοπούλου Β. – Φαρσεδάκης Ι., (2003).

11. Σημειώνεται ότι η χώρα μας είναι υποχρεωμένη να συμμορφωθεί προς την απόφαση-πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 15.3.2001 σχετικά με το καθεστώς των θυμάτων γενικά σε ποινικές διαδικασίες (Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων L 82 της 22.3.2001), το άρθρο 10 της οποίας επιβάλλει στα κράτη-μέλη την προώθηση της διαμεσολάβησης σε ποινικές υποθέσεις το αργότερο μέχρι την 22.3.2006.

μοθεσία επιτελεί σημαντική προληπτική, ιδεολογική και διδακτική λειτουργία. Έτσι, με τον ως άνω νόμο ανάγεται για πρώτη φορά από τον εθνικό νομοθέτη το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής κακοποίησης σε κοινωνικό πρόβλημα αφού αναγνωρίζεται ότι δεν αποτελεί ιδιωτική υπόθεση αλλά σοβαρή κοινωνική παθολογία που εκδηλώνεται πρωτίστως εις βάρος των γυναικών παραβιάζοντας ατομικές τους ελευθερίες όπως η αρχή της ισότητας (άρθρο 4 Συντάγματος) και παρεμποδίζοντας σε κάθε περίπτωση την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους (βλ. αιτιολογική έκθεση, ό.π.).

Με το άρθρ. 1 του ν.3500/2006, δίδονται οι ορισμοί των εννοιών «ενδοοικογενειακή βία», «οικογένεια» και «θύμα ενδοοικογενειακής βίας». Ειδικότερα, η άσκηση ενδοοικογενειακής κακοποίησης συνιστά αξιόποινη πράξη και επισύρει τις κυρώσεις που προβλέπονται είτε από το συγκεκριμένο νόμο εφόσον εκφράζεται ως προσβολή της σωματικής ακεραιότητας και υγείας (άρθρ. 6 ν.3500/2006), της προσωπικής ελευθερίας (άρθρ. 7 ν.3500/2006), της γενετήσιας ελευθερίας (άρθρ. 8 ν. 3500/2006) και της γενετήσιας αξιοπρέπειας (άρθρ. 9 ν. 3500/2006) είτε του Ποινικού Κώδικα εφόσον προσλαμβάνει τις ακραίες μορφές της ανθρωποκτονίας ή της θανατηφόρας σωματικής βλάβης (άρθρα 299 και 311 Ποινικού Κώδικα). Η έννοια της οικογένειας είναι διευρυμένη και καθορίστηκε από την εγγύτητα της συγγένειας ή της σχέσεως που συνδέει διάφορα πρόσωπα ενώ εισάγεται και το κριτήριο της συγκατοίκησης προκειμένου να δικαιολογηθεί η αυστηρή αντιμετώπιση των εγκλημάτων από το νόμο. Έτσι σύζυγοι (και τέως), γονείς και παιδιά (φυσικά ή θετά, κοινά ή του ενός συζύγου) και συγγενείς πρώτου και δεύτερου¹² βαθμού εξ αίματος ή εξ αγχιστείας ανεξάρτητα αν συνοικούν ή όχι υπάγονται στις αυστηρές ρυθμίσεις του νόμου. Πρόσωπα που συνδέονται με απώτερη του δεύτερου και μέχρι τέταρτου βαθμού συγγένεια (π.χ πρώτα ξαδέρφια) καθώς και πρόσωπα των οποίων επίτροπος, δικαστικός συμπαραστάτης ή ανάδοχος γονέας έχει ορισθεί μέλος της οικογένειας συμπεριλαμβάνονται στην έννοια της οικογένειας εφόσον όμως συνοικούν. Επίσης περιλήφθηκαν στην έννοια της οικογένειας ώστε να προστατεύονται κατά το νόμο, ανήλικα πρόσωπα τα οποία υπό οποιαδήποτε σχέση και για οποιονδήποτε λόγο, συνοικούν στην οικογένεια. Τέλος, η έννοια της οικογένειας διευρύνθηκε, μη περιοριζόμενη στην οικογένεια που στηρίζεται στην έγγαμη σχέση των συζύγων αλλά περιλαμβάνει και την ελεύθερη συμβίωση και κατά συνέπεια ως εγκλήματα ενδοοικογενειακής βίας αντιμετωπίζονται και οι πράξεις της μόνιμης συντροφού του άνδρα ή του μόνιμου συντρόφου της γυναίκας και των τέκνων τους κοινών ή του ενός εξ' αυτών ή εξ υιοθεσίας εφόσον συντρέχει η προϋπόθεση της συνοίκησης. Τα πρόσωπα που δεν εμπίπτουν κατά τα ανωτέρω στην έννοια της οικογένειας, αν βιαιοπραγήσουν, αντιμετωπίζονται κατά τις κοινές διατάξεις του αστικού και του ποινικού δικαίου. Σημαντική κρίνεται η επέκταση της έννοιας του θύματος ενδοοικογενειακής βίας - ώστε να αξιώνει την προστασία του αστικού και ποινικού δικαίου – ακόμη και σε πρόσωπα που δεν είναι άμεσοι αποδέκτες της κακοποίησης αλλά είτε πρόκειται για μέλη οικογένειας στην οποία εκδηλώθηκε ακραίας μορφής κακοποίηση (ανθρωποκτονία, θανατηφόρα σωματική βλάβη) είτε πρόκειται για ανήλικους ενώπιον των οποίων τελέστηκε οποιαδήποτε αξιόποινη πράξη ενδοοικογενειακής βίας. Θεωρείται δε, διακεκριμένη παραλλαγή του εγκλήματος της ενδοοικογενειακής σωματικής βλάβης και ο δράστης τιμωρείται αυστηρότερα, αν η πράξη του τελέστηκε ενώπιον ανήλικου μέλους της οικογένειας (άρθρ. 6 παρ.

12. Σημειώνεται ότι στο σχέδιο νόμου στην ως άνω ρύθμιση υπάγονταν από τους συγγενείς μόνο αυτοί του πρώτου βαθμού αποκλείοντας τους συγγενείς δεύτερου βαθμού, όπως αδέρφια και παππούδες με εγγόνια για τους οποίους προβλεπόταν ως προϋπόθεση η συνοίκηση.

3 ν. 3500/2006). Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του νόμου, ελήφθησαν υπόψη *επιστημονικά δεδομένα σύμφωνα με τα οποία οι πράξεις ενδοοικογενειακής βίας επιδρούν αρνητικά στην ψυχοκοινωνική ανάπτυξη των ανηλίκων με κίνδυνο το φαινόμενο να διαιωνίζεται*.¹³ Η διαγενεακή μεταφορά αποτελεί ένα άλλο χαρακτηριστικό της ενδοοικογενειακής βίας (γίνεται λόγος και για “κληρονομικότητα” της βίας). Η συζυγική-γονική δυσαρμονία έχει επιζήμιες επιπτώσεις σε όλα τα μέλη της οικογένειας ακόμη και σ’ αυτά που δεν είναι άμεσοι αποδέκτες αφού και μόνη η έκθεση στην ως άνω συμπεριφορά δρα διαβρωτικά προκαλώντας διαρκή ψυχολογική καταπόνηση. Οι *συνέπειες της συζυγικής κακοποίησης στα παιδιά* είναι τόσο σοβαρές ώστε γίνεται λόγος για μια ιδιόζουσας μορφής κακοποίησή τους. Τα παιδιά μαθαίνουν ότι η βία είναι ένας αποδεκτός τρόπος επίλυσης διαφορών, μία κατάσταση απαραίτητη στις οικογενειακές συναλλαγές αφού είναι συνήθης τρόπος χειρισμού του στρες και των πιέσεων. Εξάλλου, ερευνητικά δεδομένα υπέδειξαν ότι απαντάται κάποιου είδους σχέση μεταξύ της βίαιης επιθετικότητας στον έγγαμο βίο και των δύο τύπων επιθετικότητας που παρουσιάζεται στην οικογένεια κατ’ ουσίαν: την έκθεση σε βίαιη συμπεριφορά και τη σωματική βία που βιώνει το ίδιο το άτομο ενώ παιδιά που είναι μάρτυρες βίας μεταξύ των γονέων τους, έχουν περισσότερες πιθανότητες να αναπτύξουν επιθετική συμπεριφορά ή ψυχοπαθολογία από ό,τι τα παιδιά που δεν έχουν ανάλογες εμπειρίες¹⁴. Για την έκταση της έμμεσης θυματοποίησης των παιδιών μέσα από τη θέαση βίαιων συμπεριφορών στον οικογενειακό τους χώρο και την αρνητική επίδραση στην ψυχοσωματική τους εξέλιξη ώστε να καθίσταται αναγκαία η σχετική ρύθμιση του ν. 3500/2006, είναι χαρακτηριστική η νομολογία των ελληνικών δικαστηρίων σε υποθέσεις λύσης του γάμου όπου σε πολλές περιπτώσεις τα παιδιά είναι μάρτυρες των σκηνών βίας μεταξύ των γονιών τους¹⁵.

Το άρθρο 2 του ν. 3500/2006 χρησιμεύει καταρχήν ως σημείο ιδεολογικής αναφοράς με ιδιαίτερη παιδαγωγική και συμβολική αξία που εισάγει τη νέα αντίληψη για τη μηδενική ανοχή απέναντι στη βία μέσα στο σπίτι. Έτσι αποδοκιμάζεται γενικά η άσκηση βίας μεταξύ των μελών της οικογένειας αναγόμενη σε παράνομη συμπεριφορά είτε αξιόποινη σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου είτε όχι, που επισύρει συνέπειες κυρίως στο χώρο του αστικού δικαίου. Βέβαια, η νομική έννοια της βίας είναι ευρύτατη, παρόλ’ αυτά αντιμετωπίζονται από τις ποινικές τουλάχιστον διατάξεις οι βασικότερες μορφές της όπως η σωματική βία, η παράνομη βία και απειλή, ο σωματικός και ψυχικός βασανισμός, οι προσβολές της γενετήσιας ελευθερίας και αξιοπρέπειας.

13. Βλ. αιτιολογική έκθεση ν. 3500/2006, γενικά χαρακτηριστικά, παρ. 3.

14. Βλ. εκτενή αναφορά σε διεθνή βιβλιογραφία και εμπειρικές έρευνες, Αρτινοπούλου Β. – Φαρσεδάκης Ι. (2003), Μπεχλιβάνη Ν. (2002). Ακόμη, για ερευνητικά δεδομένα από την Ελλάδα, Αρτινοπούλου Β. – Φαρσεδάκης Ι. (2003), Γενική Γραμματεία Ισότητας (2002).

15. Ενδεικτικά μόνο από την πληθώρα σχετικών αποφάσεων, αναφέρονται οι: Μον. Πρωτ. Θεσσαλονίκης (ασφαλ. μέτρα) 1934/1984 (αδμ.) σύμφωνα με την οποία ο πατέρας που ήταν ετερόφυλος, βίαζε τη μητέρα μπροστά στα παιδιά, Μον. Πρωτ. Θεσσαλονίκης 1107/1988, *Αρμενόπουλος* 42, σε. 664, σύμφωνα με την οποία η συμμετοχή στην αντιδικία των γονέων του, είχαν καταστήσει το παιδί άτομο χωρίς εμπιστοσύνη στον εαυτό του, με μεγάλη ανασφάλεια και δυσμενείς μελλοντικές επιπτώσεις στην ψυχοδιανοητική του κατάσταση, Εφ. Αθηνών 766/2001, *Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΔΣΑ*, σύμφωνα με την οποία οι σκηνές βίας των γονέων εκτυλίσσονταν μπροστά στο ανήλικο παιδί, Συμβ. Πλημμ. Καστοριάς 243/1999, *Ποινικά Χρονικά* 2001, σελ. 269, σύμφωνα με την οποία τα υπόλοιπα παιδιά της οικογένειας παρευρίσκονταν κατά την τέλεση αιμομιξίας και βιασμού της αδερφής τους από τον πατέρα τους κ.α.

Τα άρθρα 3, 4, 5, 15 του ν. 3500/2006 περιέχουν αστικού και αστικού δικονομικού δικαίου διατάξεις που όπως ήδη αναφέρθηκε θα μπορούσαν να είναι και περιττά. Έτσι, προστέθηκε στα (μαχητά) τεκμήρια¹⁶ κλονισμού του γάμου η άσκηση βίας από τον ένα σύζυγο εναντίον του άλλου ώστε να μη χρειάζεται το θύμα της κακοποίησης να αποδείξει τον κλονισμό της έγγαμης σχέσης στην περίπτωση που επιθυμεί τη διάζευξη. Μέχρι σήμερα, η νομολογία του διαζυγίου με αντιδικία έχει να παρουσιάσει πλήθος περιστατικών ξυλοδαρμών, ύβρεων και εκβιασμών μεταξύ των συζύγων που αποτελούν από τους συχνότερα προβαλλόμενους λόγους ισχυρού κλονισμού της έγγαμης σχέσης. Η ως άνω κακοποίηση είναι ασφαλώς φυλετικά προσδιορισμένη με τον σύζυγο – θύτη να κακοποιεί τη γυναίκα του κατ' επανάληψη, ακόμη και αναίτια ή από 'χόμπι' ή όταν αυτή διαμαρτύρεται για τη δική του συμπεριφορά, ή και όταν βρίσκεται σε ευάλωτη κατάσταση (π.χ εγκυμοσύνη) ή προξενώντας της βαριές σωματικές κακώσεις που χρήζουν νοσηλείας¹⁷. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις ανεξάρτητα από την έκταση και τη βαρύτητά τους, θα έπρεπε παράλληλα να αποδείξει η σύζυγος στο δικαστήριο ότι επρόκειτο για γεγονότα κλονιστικά της έγγαμης σχέσης γεγονός που αν και αυταπόδεικτο, δεν θα αποτελούσε πρόβλημα αν δεν υπήρχε μια ιδεολογικά προσδιορισμένη νομολογιακή πρακτική σύμφωνα με την οποία η χειροδικία θα μπορούσε να μην αποτελεί κλονιστικό γεγονός από μόνη της αλλά κοινωνικά ανεκτική πράξη όταν υπήρχε προσβολή ή υπόνοια προσβολής της συζυγικής πίστης που 'δικαιολογούσε' την άσκησή της.

Με το άρθρο 4 καθίσταται σαφές ότι η σωματική βία σε βάρος των ανηλίκων ως μέσο σωφρονισμού από τους γονείς απαγορεύεται και δεν περιλαμβάνεται στα επιτρεπτά σωφρονιστικά μέτρα του Αστικού Κώδικα.¹⁸ Σε αντίθετη δε περίπτωση, αφορούν κακή άσκηση της επιμέλειας ώστε το Δικαστήριο να μπορεί και να πρέπει να λάβει οποιοδήποτε πρόσφορο μέτρο¹⁹. Στο σημείο αυτό και με δεδομένη κυρίως την παιδευτική σημασία της εν λόγω διάταξης αφού όπως αναφέρθηκε ήδη παρέχεται προστατευτική κάλυψη από τις υπάρχουσες διατάξεις του Αστικού Κώδικα, επισημαίνονται τα ακόλουθα: Η άσκηση σωματικής βίας²⁰ δεν θα έπρεπε να είναι η μο-

16. Σύμφωνα με το ισχύον άρθρο 1439&2 του Αστικού Κώδικα τα υπόλοιπα τεκμήρια είναι η διγαμία, η μοιχεία, η εγκατάλειψη και η επιβουλή της ζωής του ενάγοντα.

17. Από την πληθώρα νομολογιακού υλικού βλ. Εφ. Θεσσαλονίκης 2464/1989, *Αρμενόπουλος* 1989, σελ. 867, Πολ. Πρωτ. Θεσσαλονίκης (γαμικές διαφορές) 925/1990 (αδμ.), Μον. Πρωτ. Θεσσαλονίκης (ασφαλιστικά μέτρα) 6089/1991 (αδμ.), Εφ. Αθηνών 766/2001 (*Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΔΣΑ*), ΑΠ 161/2002, *Ελληνική Διακαιοσύνη* 43, σελ. 1378 κ.λ.π. Αναλυτικά για σχετικές αποφάσεις, Μπεχλιβάνη Ν. (2002).

18. Άρθρο 1518&28ΑΚ: Η λήψη σωφρονιστικών μέτρων επιτρέπεται μόνο εφόσον αυτά είναι παιδαγωγικώς αναγκαία και δεν θίγουν την αξιοπρέπεια του τέκνου.

19. Ο Αστικός Κώδικας και πριν την ψήφιση του νέου νόμου, διαπνεόμενος από παιδοκεντρικές αντιλήψεις και έχοντας ανάγει την έννοια του συμφέροντος του παιδιού σε βασική του αρχή, περιέχει μεταξύ άλλων μια σειρά προστατευτικών διατάξεων για τα παιδιά στις οποίες μπορεί να αναφερθεί ο εφαρμοστής του δικαίου στις περιπτώσεις κακοποίησής τους στα πλαίσια της οικογένειας. Έτσι, αφενός περιέχει το ιδεολογικό πλαίσιο για την απαγόρευση άσκησης σωματικής βίας ως σωφρονιστικού μέτρου αφού κατ' εξοχήν θίγει την αξιοπρέπεια του παιδιού (βλ. παραπάνω άρθρ. 1518&28ΑΚ), αφετέρου προβλέπει κατασταλτικά μέτρα για τις περιπτώσεις που εκδηλώνεται αντίστοιχη συμπεριφορά εκ μέρους των γονέων (άρθρα 1532 κ.ε. ΑΚ). Μάλιστα η ευρύτητα της διατυπώσεως 'κάθε πρόσφορο μέτρο' επιτρέπει στο Δικαστή -ή στον Εισαγγελέα κατά το κρίσιμο για την προστασία του παιδιού διάστημα μέχρι να εκδοθεί απόφαση- να γίνει ένας ξεχωριστός Συνήγορος του παιδιού και εξισορροπώντας ανάμεσα στο σεβασμό στην οικογένεια και στην επέμβαση της Πολιτείας να φθάσει -αν χρειαστεί- και μέχρι το 'διαζύγιο' του ανηλίκου από τους γονείς του (Παντελίδου Κ., 2006)

ναδική έκφραση κακοποίησης που απαγορεύεται ως σωφρονιστική συμπεριφορά εις βάρος του παιδιού. Σκοπιμότερο θα ήταν στο νέο νόμο να απαγορεύονταν ρητά και άλλες πρακτικές στις οποίες δεν θα μπορούν να καταφεύγουν οι γονείς για το σωφρονισμό των παιδιών τους όπως η υβριστική, σκληρή και υποτιμητική συμπεριφορά, η κακομεταχείριση και γενικότερα η ψυχολογική κακοποίηση, πρακτικές που υπονομεύουν την ψυχοσωματική ανάπτυξη των ανηλίκων παράλληλα όμως είναι αντιπαιδαγωγικές και θίγουν την αξιοπρέπειά τους ώστε να μη βρίσκουν νομικό έρεισμα στο ισχύον άρθρο 1518 & 28ΑΚ.

Η άσκηση ενδοοικογενειακής κακοποίησης επισύρει (και) την επιδίκαση χρηματικής ικανοποίησης του θύματος λόγω ηθικής βλάβης που δεν μπορεί μάλιστα να είναι μικρότερη των 1000 ευρώ εκτός και αν ο παθών ζητήσει μικρότερο ποσό. Με τον τρόπο αυτό ο νέος νόμος (άρθρο 5) έμμεσα αναγνωρίζει ότι η άσκηση βίας μέσα στο σπίτι είναι άδικη πράξη και επομένως υπάρχει αξίωση για αποκατάσταση της ηθικής βλάβης, ρύθμιση η οποία θα έπρεπε να είναι περιττή αφού ο Αστικός Κώδικας παρέχει αντίστοιχη δυνατότητα στο Δικαστή για κάθε αδικοπραξία. Το ότι όμως δεν ήταν καθόλου αυτονόητο ότι ο ξυλοδαρμός της συζύγου συνιστούσε άδικη πράξη αλλά ενίοτε κρινόταν ως δικαιολογημένος, προκύπτει από την άρνηση της νομολογίας (τουλάχιστον της δημοσιευμένης) μέχρι τώρα, να επιδικάσει στη σύζυγο αντίστοιχη αποζημίωση.

Το κρισιμότερο ίσως σημείο σε υποθέσεις ενδοοικογενειακής κακοποίησης που είναι η προσωρινή προστασία των θυμάτων, πραγματεύονται τα άρθρα 15 (από τα πολιτικά δικαστήρια) και 18 (από τα ποινικά δικαστήρια) του νέου νόμου. Έτσι στην αντίστοιχη διάταξη του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας προστίθεται ενδεικτική περιπτώσιολογία για τις περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας ώστε εις βάρος του δράστη εκτός από τη μετοίκηση να μπορούν να επιβληθούν η απαγόρευση να προσεγγίζει τους χώρους εργασίας ή κατοικίας του θύματος, τις κατοικίες των στενών συγγενών του²¹, τα εκπαιδευτήρια των παιδιών και ξενώνες φιλοξενίας²². Σημειώνεται ότι ήδη προβλέπεται²³ και εφαρμόζεται στην πράξη η δυνατότητα κατάθεσης αίτησης μετοίκησης. Με δεδομένο όμως ότι ο νομοθέτης αναγνωρίζει τη δυσχερή θέση στην οποία περιέρχεται το θύμα ενδοοικογενειακής κακοποίησης και επιθυμεί να εξασφαλίσει την αποτελεσματικότερη προστασία του, θα ήταν χρήσιμο στο συγκεκριμένο άρθρο του νέου νόμου να προστεθεί εκτός από τη μετοίκηση και η δικονομική δυνατότητα της προσωρινής διαταγής για την απομάκρυνση του δράστη ακόμη και χωρίς κλήτευσή του μέχρι να εκδοθεί η απόφαση. Η ίδια προστασία για το θύμα με την επιβολή περιοριστικών όρων στο δράστη παρέχεται και από τα ποινικά δικαστήρια.

Τα άρθρα 6, 7, 8, 9 του νέου νόμου θεσμοθετούν το αξιόποινο της ενδοοικογενειακής βίας και στις τρεις μορφές της δηλαδή τη σωματική, την ψυχολογική και τη σεξουαλική. Για πρώτη φορά η ποινική νομοθεσία αντιμετωπίζει τη βία στο σπίτι με ειδικές - αυστηρότερες - διατάξεις

20. Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση ως σωματική βία πρέπει να αντιμετωπίζεται κάθε πράξη επιβολής πόνου ή σωματικής δυσφορίας με σκοπό το σωφρονισμό του ανηλίκου ή τον έλεγχο της συμπεριφοράς του.

21. Ιδιαίτερα χρήσιμη ρύθμιση αρκεί να σκεφτεί κανείς ότι σε πολλές περιπτώσεις οι γυναίκες με τα παιδιά τους καταφεύγουν στο σπίτι των γονέων τους. Βλ. ενδεικτικά ΑΠ 161/2002, *Ελληνική Δικαιοσύνη* 43, σελ. 1378, Μον. Πρωτ. Θεσσαλονίκης (ειδική διαδικασία) 5248/1984 (αδημ.) κ.λ.π

22. Για την καλύτερη προστασία των θυμάτων, είναι αναγκαίο το Δικαστήριο να ορίζει και τη χρηματική ποινή που προβλέπεται από τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας (άρθρο 947) για τις περιπτώσεις που ο δράστης παραβιάσει τα επιβαλλόμενα μέτρα.

23. Άρθρο 735 Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας.

αποκλίνοντας από τη μέχρι τώρα αντίληψη της ενιαίας αντιμετώπισης των εγκλημάτων είτε διαπράττονται μέσα στους κόλπους της οικογένειας είτε εκτός αυτής. Επιπλέον, ποινικοποιεί το βιασμό στα πλαίσια του γάμου ενώ θεσπίζει την αυτεπάγγελτη δίωξη των σχετικών με την ενδοοικογενειακή βία εγκλημάτων (άρθρο 17 ν. 3500/2006). Συγκεκριμένα, με το άρθρο 6 αντιμετωπίζονται οι σοβαρότερες μορφές ενδοοικογενειακής σωματικής βλάβης και ανάγονται σε διακεκριμένες παραλλαγές των πράξεων που προβλέπονται από τις αντίστοιχες διατάξεις του Ποινικού Κώδικα περί σωματικών βλαβών. Έτσι για την αναγωγή της ενδοοικογενειακής κακοποίησης σε αξιόποινη συμπεριφορά θα πρέπει να προκληθεί σωματική κάκωση ή βλάβη της (σωματικής ή ψυχικής) υγείας ακόμη και εντελώς ελαφρά, ως απόρροια όμως σ' αυτή την περίπτωση συνεχούς συμπεριφοράς. Εξάλλου ως διακεκριμένη παραλλαγή σωματικής βλάβης προβλέπεται η μεθοδευμένη πρόκληση έντονου σωματικού ή ψυχικού πόνου (βασανιστήρια) που επιτυγχάνεται ιδίως με την παρατεταμένη απομόνωση του θύματος και ανάγεται σε κακουρηματική πράξη. Ως "σωματική κάκωση" μπορεί να νοηθεί κάθε απώλεια ή αλλοίωση της ύλης του σώματος που αντικειμενικά δημιουργεί κατάσταση χειρότερη της προηγούμενης (απώλεια μελών σώματος, εγκαύματα, εκχυμώσεις κ.λ.π). Η "βλάβη της υγείας" αναφέρεται σε κάθε πρόκληση ή επιδείνωση μιας παθολογικής κατάστασης ή της λειτουργίας των ανθρωπίνων οργάνων (ασθένειες εσωτερικών ή εξωτερικών οργάνων, δηλητηριάσεις κ.λ.π). Ζήτημα γεννάται κατά πόσο υπάγεται στις διατάξεις περί σωματικών βλαβών του Ποινικού Κώδικα ή στις διατάξεις του ν. 3500/2006 η άσκηση ψυχολογικής βίας που στο χώρο της οικογένειας δεν είναι αμελητέα και μπορεί να εμφανίζεται ως πρόκληση ψυχικού πόνου ή ψυχικής οδύνης, ως ψυχολογική απόρριψη ή συναισθηματική αποστέρση, ως μη εκδήλωση στοργής και αγάπης, υπό τη μορφή ταπεινώσεων κ.λ.π. Εφόσον οι ως άνω πράξεις δε συνεπάγονται είτε βλάβη της σωματικής ή ψυχικής υγείας είτε διατάραξη του κεντρικού νευρικού συστήματος είτε δημιουργία παθολογικής κατάστασης τότε, ακόμη και αν είναι βέβαιη η πρόκληση ψυχικών τραυμάτων είναι αμφίβολο αν μπορεί να γίνει επίκληση των ως άνω διατάξεων.

Ακόμη, παρέχεται αυξημένη προστασία στην έγκυο,²⁴ στο ανήλικο μέλος της οικογένειας αλλά και σε κάθε άλλο μέλος της το οποίο για οποιονδήποτε λόγο αδυνατεί να αντισταθεί (π.χ υπερήλικες, άτομα με ειδικές ανάγκες). Στο σημείο αυτό ο νομοθέτης ανάγει ακόμη μία φορά την ανηλικότητα σε αυτοτελές έννομο αγαθό σε αντίθεση με τον Ποινικό Κώδικα καθώς επίσης την 'αδυναμία' ή 'μειονεξία' κάποιων προσώπων τα οποία κρίνει ότι χρειάζονται ιδιαίτερης προστασίας. Στο άρθρο 7 αντιμετωπίζονται οι σοβαρότερες προσβολές της προσωπικής ελευθερίας του θύματος ενδοοικογενειακής βίας αναγόμενες επίσης σε διακεκριμένες παραλλαγές των αντίστοιχων πράξεων που προβλέπονται από τις διατάξεις του Ποινικού Κώδικα. Σημειώνεται ότι η έννοια της βίας ως μέσο εξαναγκασμού του θύματος είναι διευρυμένη, ώστε να αρκεί για τη στοιχειοθέτηση του εγκλήματος και η βία κατά πραγμάτων. Στα άρθρα 8 και 9 αντιμετωπίζονται τα εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και αξιοπρέπειας ως ιδιαίτερης απαξίας εγκλήματα στα πλαίσια της οικογένειας. Όπως προαναφέρθηκε ποινικοποιείται ο βιασμός μέσα στο γάμο²⁵ ενώ η σοβαρότητα της επίθεσης κατά της γενετήσιας αξιοπρέπειας δεν αναφέρεται στη βαναυ-

24. Δεν είναι λίγες οι φορές που άσκηση συζυγικής κακοποίησης δεν σταματά ούτε καν κατά τη διάρκεια εγκυμοσύνης της συζύγου. Βλ. ενδεικτικά, ΑΠ 1638/1983, Ποινικά Χρονικά ΛΔ, σελ. 527 όπου η σύζυγος-θύμα διένυε τον 5ο μήνα κύησης, ΑΠ 493/2002 (αδημοσίευτη) σύμφωνα με την οποία η κακοποίηση από τον σύζυγο ήταν συνεχής και επαναλαμβανόμενη ακόμη και κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης.

σότητα της προσβολής αλλά στη βαναυσότητα του τρόπου με τον οποίο διαπράχτηκε (ιδιαίτερα ταπεινωτικός λόγος ή έργο).

Όλες τις παραπάνω πράξεις, ο νόμος τις ανάγει σε αξιόποινες είτε πλημμεληματικές είτε κακουργηματικές και επιβάλλει αντίστοιχες κυρώσεις. Παράλληλα όμως, προβλέπει και τη διαδικασία της ποινικής διαμεσολάβησης²⁶ που φιλοδοξεί να συνδεθεί με την άμεση ικανοποίηση του θύματος, την επιτάχυνση της απονομής ποινικής δικαιοσύνης και την προώθηση θεσμικών διαλογικών δομών στην έννομη τάξη μας. Για τα εγκλήματα που τελούνται στην οικογένεια λόγω της ιδιαιτερότητας του χώρου και των έντονων ηθικών και συναισθηματικών σχέσεων που συνδέουν τους πρωταγωνιστές των εγκληματικών πράξεων, η μη συμπλήρωση της οποιασδήποτε νομικής (αστικής ή/και ποινικής) προστασίας με ιατροκοινωνικά μέτρα, η μη θεραπευτική προσέγγιση και συμβουλευτική παρέμβαση στην οικογένεια όπου έχει εκδηλωθεί βίαιη συμπεριφορά, καθιστούν αβέβαιο το μέλλον της οικογένειας σε κρίση (Marneff Cath., 1990). Κάτω από αυτό το πρίσμα, το ιδεολογικό πλαίσιο όπως εκφράζεται μέσα από τη θέσπιση του θεσμού της ποινικής διαμεσολάβησης μπορεί να σηματοδοτήσει μια καινούργια αντίληψη για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας. Ιδιαίτερη όμως προσοχή απαιτείται τόσο στο σχεδιασμό όσο και στην εφαρμογή των επιμέρους διατάξεων καθώς επίσης και στην οργάνωση και την κάλυψη των κενών στην προνοιακή υποδομή ώστε η εφαρμογή του νέου θεσμού να μην αποτελέσει το πρόσχημα για μία απλώς ευνοϊκή μεταχείριση του δράστη που θα αποφεύγει το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης υποβαλλόμενος σε ένα θεραπευτικό – συμβουλευτικό σύστημα. Ειδικότερα, η ποινική διαμεσολάβηση μπορεί να εφαρμοστεί σε περιπτώσεις διάπραξης πλημμελημάτων²⁷ στον οικογενειακό χώρο ως δυνατότητα συνδιαλλαγής και συμφιλίωσης μεταξύ δράστη και θύματος, με αποτέλεσμα την εξάλειψη του αξιόποινου των συγκεκριμένων πράξεων. Οι προϋποθέσεις που πρέπει να συντρέχουν σωρευτικά προκειμένου να διαταχτεί η ποινική διαμεσολάβηση από τον Εισαγγελέα, αφορούν το πρόσωπο του δράστη και είναι: η υπόσχεση ότι δεν θα επαναλάβει την πράξη²⁸, η αποδοχή της παρακολούθησης ειδικού θεραπευτικού προγράμματος²⁹ και η αποκατάσταση των συνεπειών που προκλήθηκαν από την πράξη του ή η καταβολή

25. Υπενθυμίζεται ότι μέχρι σήμερα μόνον ο εξαναγκασμός της συζύγου σε συνουσία δεν ήταν αξιόποινος ενώ αντίθετα ο εξαναγκασμός της συζύγου από τον σύζυγό της σε άλλη ασελή πράξη (π.χ παρά φύση συνουσία) υπαγόταν στη διάταξη 336 του Ποινικού Κώδικα. Αξιόποινος ήταν (και εξακολουθεί βέβαια να είναι) ο βιασμός οποιουδήποτε άλλου μέλους της οικογένειας που εφόσον αφορά συγγενείς εξ αίματος ανιούσας και καπούσας γραμμής ή αδέρφια, συντρέχει σε αληθινή συρροή και με το αδίκημα της αιμομιξίας.

26. Η αποδικαστηριοποίηση που ονομάζεται και εκτροπή, περιλαμβάνει κάθε παρέκκλιση από το σύστημα απονομής δικαιοσύνης σύμφωνα με την οποία χωρίς να καταργείται η κείμενη νομοθεσία, κινούνται οι διαδικασίες παραπομπής της υπόθεσης σε κοινωνικούς, προνοιακούς, παιδαγωγικούς ή ιατρικούς φορείς. Πρόκειται για διαδικασία που επικράτησε ως διαμεσολάβηση (mediation) και προβλέπεται τόσο από τη Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού όσο και τους Κανόνες του Πεκίνου (Σπινέλλη Κ. – Τρωιάννου Α., 1992).

Υπενθυμίζεται ότι αντίστοιχος θεσμός ποινικής διαμεσολάβησης στη χώρα μας είναι και το πρόσφατα θεσπισμένο αναμορφωτικό μέτρο εις βάρος ανήλικου δράστη σύμφωνα με το οποίο προβλέπεται η συνδιαλλαγή μεταξύ δράστη και θύματος για έκφραση συγγνώμης και εν γένει εξώδικη διευθέτηση των συνεπειών της πράξης η επιτυχής ολοκλήρωση της οποίας (συνδιαλλαγής) άγει σε αποχή από την ποινική δίωξη.

27. Αντίθετα η διάπραξη ακραίων μορφών κακοποίησης υπό μορφή κακουργημάτων έχει ως επακόλουθο τη διατήρηση στο ακέραιο της ποινικής αξίωσης της Πολιτείας και την υποβολή του δράστη στο κυρωτικό πλαίσιο που ορίζεται από την ποινική νομοθεσία.

εύλογης χρηματικής ικανοποίησης. Εφόσον ο δράστης συμμορφωθεί με τους ως άνω όρους για χρονικό διάστημα τριών ετών, τότε η σχετική διαδικασία ολοκληρώνεται και εξαλείφεται η ποινική αξίωση της πολιτείας για το έγκλημα που αφορά. Αν αντίθετα, ο Εισαγγελέας διαπιστώσει την υπαίτια μη ολοκλήρωση της διαμεσολάβησης, τη διακόπτει με αποτέλεσμα να ανασυρθεί η δικογραφία από το αρχείο και η ποινική διαδικασία να συνεχιστεί κατά τις οικείες διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Όσον αφορά τις αστικές συνέπειες, η συμφωνία των διαδίκων για την έναρξη της διαδικασίας ποινικής διαμεσολάβησης ισχύει ως συμβιβασμός ως προς τις χρηματικές αξιώσεις από το έγκλημα ενδοοικογενειακής βίας. Για το δικαίωμα διάζευξης, η ως άνω συμφωνία των συζύγων δεν εμποδίζει την άσκησή του αφού μπορεί ο απώτερος σκοπός του νόμου να είναι η ενότητα της οικογένειας πλην όμως δεν είναι δυνατόν να αποκλειστεί το ενδεχόμενο το θύμα, αν και δηλώνει πρόθυμο για ποινική διαμεσολάβηση, να επιθυμεί παρόλ' αυτά τη λύση του γάμου.³⁰ Παρά τις επιμέρους επισημάνσεις, ο πρωτότυπος για τα ελληνικά χρονικά θεσμός της ποινικής διαμεσολάβησης θα κριθεί στην εφαρμογή του και κατά πάσα πιθανότητα θα απασχολήσει εκτεταμένα την επιστήμη και τη νομολογία.

Κάθε προσπάθεια εκφοβισμού ή δελεασμού μαρτύρων, οι οποίοι καλούνται να καταθέσουν στο πλαίσιο αστικής ή ποινικής δίκης για υπόθεση ενδοοικογενειακής βίας αντιμετωπίζεται ως πράξη παρακώλυσης της απονομής δικαιοσύνης. Σημειώνεται ότι στη μη δημοσιοποίηση αδικημάτων ενδοοικογενειακής βίας ώστε να γίνεται λόγος για «σκοτεινό αριθμό» αυτών των αδικημάτων, συμβάλλουν εκτός των άλλων και δυσκολίες δικονομικού χαρακτήρα που σχετίζονται με την κίνηση της ποινικής δίωξης αλλά και την αποδεικτική διαδικασία και κρίνουν σε μεγάλο βαθμό τη δυνατότητα εφαρμογής των υφιστάμενων κανονιστικών διατάξεων. Με την προαναφερθείσα ρύθμιση παρέχεται προστασία στους μάρτυρες οι οποίοι επειδή στις περισσότερες περιπτώσεις προέρχονται από το συγγενικό ή φιλικό περιβάλλον του δράστη είναι περισσότερο ευάλωτοι σε πιέσεις προκειμένου να μη καταθέσουν. Ας μη ξεχνάμε ότι κατά την εκδίκαση σχετικών αδικημάτων, πολλές φορές οι μαρτυρικές καταθέσεις αποτελούν τα μοναδικά αποδεικτικά μέσα. Με την προστασία των μαρτύρων ώστε να αποφευχθεί η σύγκρουση καθηκόντων που συχνά αντιμετωπίζουν τα μέλη της οικογένειας όταν εξετάζονται σε σχετικές υποθέσεις, σχετίζεται η **ανωμοτί εξέταση** αφού η συγγενική ή φιλική σχέση με τους πρωταγωνιστές των αδικημάτων πιθανολογεί μια προκατειλημμένη (θετική ή αρνητική) στάση απέναντι στο δράστη. Ιδιαίτερα για την προστασία των ανηλίκων και για να αποφεύγεται πρόσθετη ψυχική ταλαιπωρία από την ψυ-

28. Η πρακτική σημασία της πρώτης προϋπόθεσης είναι μάλλον αμφιλεγόμενη με δεδομένο ότι σε αντίστοιχες υποθέσεις διαζυγίου με προβαλλόμενο λόγο (και) την άσκηση κακοποίησης από τον σύζυγο, αναφέρεται στα κείμενα των αποφάσεων η επιδειχθείσα μεταμέλεια και η υπόσχεση ότι δεν θα επαναληφθεί η βίαιη συμπεριφορά, υπόσχεση η οποία δεν τηρείται (βλ. ενδεικτικά Εφ. Αθηνών 766/2001, ό.π. παραπάνω). Εξάλλου, ένα από τα χαρακτηριστικά της ενδοοικογενειακής κακοποίησης είναι και το ότι ασκείται κατ' επανάληψη (Αρτινοπούλου Β. – Φαρσεδάκης Ι., 2003, Μπεχλιβάνη Ν., 2002) γεγονός που εξαρτά την τήρηση της πρώτης προϋπόθεσης από την επιτυχή έκβαση της δεύτερης.

29. Αναφέρεται στην παρακολούθηση συμβουλευτικού - θεραπευτικού προγράμματος ειδικού για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας σε δημόσιο φορέα χωρίς να κατονομάζεται ο φορέας αυτός. Η επιτυχία της σχετικής ρύθμισης προϋποθέτει την πλήρωση κενών στην προνοιακή υποδομή, ενώ υιοθετείται η συνεργασία των φορέων υγείας – πρόνοιας με τις δικαστικές αρχές.

30. Η διατήρηση του δικαιώματος εκ μέρους του συζύγου – θύματος, αφορά μόνο τη διάζευξη και όχι τη διακοπή της συμβίωσης για εύλογη αιτία για την οποία δεν υπάρχει ρητή πρόβλεψη στο νόμο.

χοφθόρο ποινική διαδικασία, προβλέπεται ότι καταρχήν δεν κλητεύονται ως μάρτυρες στο δικαστήριο αλλά διαβάζεται η κατάθεση που έχουν δώσει κατά την προδικασία.

Σε υποθέσεις ενδοοικογενειακής κακοποίησης, έντονος προβάλλει ο κίνδυνος δευτερογενούς *θυματοποίησης* που αφορά την ταλαιπωρία αλλά και την έμμεση βλάβη που υφίστανται τα θύματα από την καχύποπτη έως αποδοκιμαστική στάση του κοινωνικού (συγγενικού-φιλικού) περιβάλλοντος ή των φορέων κοινωνικού ελέγχου (αστυνομικοί, ανακριτικοί υπάλληλοι, δικαστικοί λειτουργοί, ιατροδικαστές κ.λ.π.). Σε μια προσπάθεια να αποτραπούν ο στιγματισμός της οικογένειας στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον της και οι εξαιρετικά δυσμενείς συνέπειες σε όλα τα μέλη της, κυρίως όμως στα ανήλικα, το άρθρο 20 θεσπίζει την ειδικότερη υποχρέωση των ανακριτικών υπαλλήλων που άσκησαν ανακριτικά καθήκοντα σε υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας να τηρήσουν το απόρρητο της ανάκρισης. Έτσι, η ρητή συνταγματική επιταγή για το απαραβίαστο της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του ατόμου ενεργοποιείται και στις συγκεκριμένες υποθέσεις αφού απαγορεύεται κατά το στάδιο της προανάκρισης που διενεργείται στα πλαίσια της αυτόφωρης διαδικασίας από τις αρμόδιες αστυνομικές αρχές, να ανακοινώνονται σε οποιονδήποτε και με οποιονδήποτε τρόπο τα στοιχεία του δράστη και του θύματος.

Μία ακόμη καινοτομία του νέου νόμου είναι η **αυτεπάγγελτη δίωξη** που προβλέπεται για τα αδικήματα ενδοοικογενειακής κακοποίησης και η εφαρμογή της **αυτόφωρης διαδικασίας** εις βάρος του υπαίτιου. Αναφέρθηκε ήδη, ότι δικονομικές δυσκολίες μπορεί να υπονομεύουν την προστασία που παρέχουν διατάξεις ουσιαστικού ποινικού δικαίου. Έτσι για να λειτουργήσει το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης θα πρέπει αρχικά να ασκηθεί ποινική δίωξη γεγονός το οποίο προϋποθέτει τη δημοσιοποίηση της παράνομης συμπεριφοράς. Είναι όμως «κοινός τόπος» ότι ελάχιστες από τις αξιόποινες πράξεις που συντελούνται στο χώρο της οικογένειας καταγγέλλονται ενώ δεν είναι λίγες οι φορές που ανακαλείται η έγκληση από το θύμα με συνέπεια την παύση της ποινικής δίωξης αφού τα σχετικά αδικήματα μέχρι σήμερα διώκονταν κατ' έγκληση³¹. Ήδη με το νέο νόμο η αυτεπάγγελτη δίωξη των σχετικών αδικημάτων αποτρέπει κάθε συναλλαγή ή προσπάθεια επηρεασμού του θύματος από το δράστη προκειμένου ο τελευταίος να αποφύγει την τιμωρία του.

Η αποτελεσματικότητα της ποινικής προστασίας δοκιμαζόταν –και υπονομευόταν– έντονα από το μακρύ χρονικό διάστημα της ποινικής δίκης γεγονός το οποίο προσελάμβανε ολέθριες διαστάσεις σε υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας αν ληφθεί υπόψη ότι συνήθως εξακολουθούσαν να συγκατοικούν δράστης και θύμα. Στα πλαίσια της προστασίας των θυμάτων που πρέπει να είναι άμεση, παράλληλα με τις δυνατότητες που προβλέπονται από τις διατάξεις αστικού δικονομικού δικαίου (βλ. παραπάνω), το άρθρο 17&2 προβλέπει ότι στις περιπτώσεις πλημμελημάτων ενδοοικογενειακής βίας εφαρμόζεται η ίδια διαδικασία που ισχύει για τα επ' αυτοφώρω καταλαμβανόμενα αδικήματα. Με τον τρόπο αυτό εξασφαλίζεται η ταχεία απονομή της δικαιοσύνης και αποτρέπεται η διαιώνιση της εντάσεως στις σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας.³²

31. Βλ. Μπεχλιβάνη Ν., 2002, όπου κατά την καταγραφή περιστατικών ενδοοικογενειακής κακοποίησης μέσα από βουλεύματα του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών και αποφάσεις του Τριμελούς Πλημμελειοδικείου Θεσσαλονίκης, εντοπίστηκαν αρκετές περιπτώσεις ανάκλησης της έγκλησης είτε κατά το στάδιο της προδικασίας είτε στο ακροατήριο.

Τέλος, ο νέος νόμος περιέχει και διατάξεις προνοιακής πολιτικής μέσα από τη θέσπιση της ηθικής και υλικής αρωγής των θυμάτων. Στα άρθρα 21 και 22 προβλέπονται αφενός η κοινωνική συμπαράσταση από Φορείς που λειτουργούν είτε ως ΝΠΔΔ είτε ως ΝΠΙΔ ειδικά για το σκοπό αυτό³³, αφετέρου η υπαγωγή των θυμάτων στις ευνοϊκές διατάξεις για την παροχή του ευεργετήματος πενίας ώστε να μην επιβαρύνονται με τα δικαστικά έξοδα –εφόσον αδυνατούν να τα καταβάλλουν³⁴. Επιπλέον, στο άρθρο 23 επισημαίνεται η υποχρέωση των εκπαιδευτικών των δύο πρώτων βαθμίδων εκπαίδευσης είτε δημόσιων είτε ιδιωτικών σχολείων, να ενημερώνουν την εισαγγελία ή την αστυνομία για οποιοδήποτε περιστατικό θυματοποίησης μαθητών τους στο χώρο της οικογένειάς τους που αντιλήφθηκαν κατά την εκτέλεση του εκπαιδευτικού τους έργου. Επισημαίνεται ότι η σχετική υποχρέωση είναι ήδη θεσμοθετημένη και αφορά αντίστοιχη υποχρέωση κάθε δημόσιου υπαλλήλου (σε οποιονδήποτε δηλαδή εργασιακό χώρο) για οποιαδήποτε αξιόποινη πράξη αντιλαμβάνεται κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του (άρθρο 37 Κώδικα Ποινικής Δικονομίας). Η επαναδιατύπωση ουσιαστικά της εν λόγω διάταξης υπογραμμίζει την ευρύτητα του εκπαιδευτικού έργου και την ιδιαίτερη συμβολή των εκπαιδευτικών στην αποκάλυψη και συνακόλουθη αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας.

Μετά την ολοκλήρωση της παρουσίασης των κατασταλτικών μέτρων που λαμβάνει η πολιτεία για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας, κρίνεται σκόπιμη η επισήμανση της σημαντικότητας της πρόληψης στην οποία δεν αναφέρεται ο νέος νόμος και που μπορεί να αφορά σε μία σειρά μέτρων όπως:

- Υιοθέτηση ευέλκτων πολιτικών, που θα προωθούν την ισότητα των φύλων μέσα στην οικογένεια και θα καλύπτουν όλα τα μέλη.
- Πληροφόρηση και ενημέρωση του πληθυσμού σε θέματα που αφορούν τη λειτουργία της οικογένειας, την πρόληψη και προαγωγή της υγείας και ειδικότερα την ψυχική υγεία και ψυχοκοινωνική ανάπτυξη των παιδιών. Στην κατεύθυνση αυτή εντάσσονται η ανάπτυξη μιας νέας ιδεολογίας για την παιδική ηλικία και την προστασία της, η “εκπαίδευση” των παιδιών να αντιδρούν σε οποιαδήποτε επαφή τους είναι δυσάρεστη, η αλλαγή στάσης όλων απέναν-

32. Για τον ίδιο λόγο εξάλλου, στο προσχέδιο νόμου προβλεπόταν ότι σε περίπτωση που ζητηθεί από τον κατηγορούμενο αναβολή επί τριήμερο, θα διατασσόταν υποχρεωτικά η κράτησή του. Παρόλ' αυτά, ο νομοθέτης δεν τόλμησε να εισάγει την ως άνω ρύθμιση και στο τελικό σχέδιο νόμου ώστε να είναι ολοκληρωμένη η άμεση και προσωρινή προστασία του θύματος.

33. Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση (ό.π. παραπάνω), πρόκειται για φορείς που λειτουργούν υπό την εποπτεία του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης καθώς και των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Η αόριστη και γενική όμως αναφορά σε φορείς την ύπαρξη των οποίων κανείς και κυρίως καμία δεν γνωρίζουν ώστε να προστρέξουν σε βοήθεια, ίσως δημιουργήσει προβλήματα στην αποτελεσματικότητα της εν λόγω διάταξης. Θα ήταν σκοπιμότερη είτε η ρητή αναφορά σε συγκεκριμένους φορείς στο κείμενο του νόμου είτε η πρόβλεψη για έκδοση εκτελεστικού διατάγματος για τον καθορισμό των ως άνω φορέων. Βλ. αντίστοιχα για κοινωνική προστασία των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων που προβλέπεται από το ν. 3064/2002 και για την οποία προστασία εκδόθηκε το εκτελεστικό διάταγμα π.δ 233/2003 όπου αναφέρονται συγκεκριμένοι φορείς μέσα από τους οποίους υλοποιείται η ως άνω προστασία.

34. Το ευεργέτημα πενίας προβλέπεται ήδη από τον Κώδικα Πολιτικής αδυναμίας και παρέχεται σε όλους εκείνους που αποδεδειγμένα δεν μπορούν να καταβάλουν τα έξοδα της δίκης. Ειδικά για τα θύματα ενδοοικογενειακής κακοποίησης, ο νέος νόμος επεκτείνει την ευνοϊκή αυτή ρύθμιση και σε περιπτώσεις προσωρινής οικονομικής αδυναμίας.

ντι στην επιθετικότητα και σεξουαλικότητα, η επιμόρφωση των επαγγελματιών που ασχολούνται με παρόμοια περιστατικά.

- Εξάλειψη θεσμών που νομιμοποιούν και επιβραβεύουν τη βία μέσα στην κοινωνία και την οικογένεια (χρήση βίας στα Μ.Μ.Ε). Ιδιαίτερα σημαντική θα αναδεικνυόταν η συμβολή των Μ.Μ.Ε εάν αξιοποιούνταν για την προβολή εκπαιδευτικών και ενημερωτικών προγραμμάτων και παράλληλα αυτοπεριορίζονταν στην αδιάκριτη παρουσίαση οικογενειακών θεμάτων.
- Μείωση της κοινωνικής απομόνωσης με την ένταξη κάθε οικογένειας στον κοινωνικό ιστό της ευρύτερης οικογένειας.
- Συστηματική αξιολόγηση των ρόλων και των σκοπών των υπηρεσιών πρόνοιας για την οικογένεια και επαναπροσδιορισμός τους. Παράλληλη κάλυψη των κενών προστασίας.
- Προγράμματα νομικής βοήθειας, υπηρεσιών συμβουλευτικής και ενημέρωσης, ανάπτυξη κέντρων οικογενειακού προγραμματισμού, λήψη μέτρων προληπτικής ιατρικής. Προγράμματα εκπαίδευσης, επιμόρφωσης γονέων. Στράτευση των ΜΜΕ για τις καμπάνιες ενημέρωσης.
- Διάχυση και περαιτέρω ανάπτυξη προγραμμάτων όπως “Βοήθεια στο σπίτι”, “Νοσηλεία στο σπίτι”, “Άμεση επέμβαση σε περιπτώσεις έκτακτης οικογενειακής ανάγκης” κ.λ.π.
- Αξιοποίηση εθελοντών υπό προϋποθέσεις. Ενθάρρυνση προγραμμάτων που στηρίζονται στη γειτονιά.
- Ευαισθητοποίηση και ενημέρωση όλων των επαγγελματιών που ασχολούνται με την οικογένεια και με περιστατικά θυματοποίησης των μελών της (εκπαιδευτικοί, παιδίατροι, αστυνομικοί, δικαστές, επαγγελματίες υγείας-πρόνοιας) ώστε να εντοπίζουν έγκαιρα παρόμοια περιστατικά.

Συνοψίζοντας, ο νέος νόμος παρά τις επιμέρους ατέλειες, την αποσπασματικότητά του και την μέχρι ένα βαθμό επαναθέσπιση ήδη υπάρχουσών μορφών προστασίας για τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας, έχει μεγάλη αξία σε *συμβολικό, ιδεολογικό και παιδαγωγικό επίπεδο*. Η ονοματοποίηση της βίας μέσα στο σπίτι στο πλαίσιο τόσο του αστικού όσο και του ποινικού δικαίου μπορεί να σηματοδοτήσει μια αλλαγή στο αξιακό μας σύστημα. Η ανάδυση της ενδοοικογενειακής κακοποίησης από το χώρο της ιδιωτικότητας και η αναγωγή της από ιδιωτική υπόθεση σε δημόσιο ζήτημα, φαίνεται να διατυπώνει μια νέα αντίληψη απέναντι στην περιρρέουσα ανοχή για τη βία μέσα στο σπίτι αφενός με την αναγνώρισή της ως κοινωνικού προβλήματος αφετέρου με τη μηδενική ανοχή απέναντι σε αυτή.

Βιβλιογραφία

- Αρτινοπούλου Β., (1995). *Αιμομιξία. Θεωρητικές προσεγγίσεις και ερευνητικά δεδομένα*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.
- Αρτινοπούλου Β.- Μαγγανάς Α., (1996). *Θυματολογία και όψεις θυματοποίησης*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.
- Αρτινοπούλου Β. – Φαρσεδάκης Ι., (2003). *Ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών: Πρώτη πανελλαδική επιδημιολογική έρευνα*, Αθήνα, Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας.
- Baron H.-Beck D.-Vargas J.-Ament M., (1995). «Overinterpretation of gastroduodenal motility studies: Two cases involving Munchausen syndrome by proxy», *The Journal of Paediatrics*, 126(3), 396-400.

- Belsky J., (1980). «Child maltreatment: An ecological integration», *American Psychologist*, (35), 320-335.
- Γενική Γραμματεία Ισότητας (2002), *Δειγματοληπτική Στατιστική – Αξιοποίηση των Στοιχείων που αφορούν στην Κακοποίηση Γυναικών που Απευθύνθηκαν στα Συμβουλευτικά Κέντρα Αθήνας – Πειραιά*, Αθήνα, Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης.
- Γεωργιάδης Α. – Σταθόπουλος Μ., (1991). *Αστικός Κώδιξ VII*, Αθήνα, Σάκκουλας.
- Christopoulos C. – Cohn D.A. – Shaw D.S. – Joyce S.-Sullivan – Hanson J. – Kraft S. – Emery R. (1987) «Children of abused women», *Journal of Marriage and the Family*, 49, 611-619.
- Κουνουγέρη – Μανωλεδάκη Ε., (2003). *Οικογενειακό Δίκαιο I, II*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Σάκκουλας.
- Marneff Cath., (1990). « Secret professionnel et enfance maltraitee: quand le silence est d' or», *Revue de Droit Penal et de Criminologie*, Avril 1990, 339-345.
- Μανωλεδάκης Ι., (1984). « Η παιδική ηλικία ως αυτοτελές έννομο αγαθό στο ποινικό δίκαιο», *Νομικό Βήμα* 32(9), 1105-1112.
- Μπεχλιβάνη Ν., (2002). «Η βία στην οικογένεια: Νομική και κοινωνιολογική προσέγγιση». Διδακτορική διατριβή που υποστηρίχτηκε σε δημόσια συνεδρίαση της 26.3.2002 και κατατέθηκε στο τμήμα Νομικής του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.
- Μπεχλιβάνη Ν., (2004). «Η συμβολή του δικαίου και της δικαιοσύνης στην προστασία των παιδιών – θυμάτων ενδοοικογενειακής κακοποίησης: Εναλλακτικά σχήματα θεραπευτικής προσέγγισης», *Κοινωνική Εργασία*, 74, 71-86.
- Ομάδα Εργασίας του ΥΠΕΣΔΔΑ, (2005). *Πόρισμα για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και της βίας κατά συνοικούντων προσώπων*, Αθήνα, Γενική Γραμματεία Ισότητας.
- Παντελίδου Κ., (2006). «Γονείς 'ακατάλληλοι δι' ανηλίκους'», *Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου*, 4, 289-293.
- Πιπσελά Α., (2001). *Δίκαιο Ανηλίκων. Κείμενα αντεγκληματικής πολιτικής*, Θεσσαλονίκη, Σάκκουλας.
- Σπινέλλη Κ.- Τρωιάννου Α., (1992). *Δίκαιο Ανηλίκων*, Αθήνα-Κομοτηνή, Σάκκουλας.